

שמיטה, שמיטת כספים (5)

טעמי המצוה

אומר הרמב"ן: טעם מצות השמיטה הוא יסוד גדול, וזה לשונו: והנה בכאן עוררו אותנו יסוד גדול מסודות התורה, וטעם שבת לה' כיום השבת, וסוד ימות עולם רמזו במקום הזה. וכוף אונך לשמוע מה שאני רשאי להשמיעך ממנו בלשון אשר אשמיעך, ואם תזכה תתבונן. והנה הימים רמזו לאשר ברא במעשה בראשית, והשנים ירמזו לאשר יהיה בבריאת כל ימי עולם. גם רבינו האבן עזרא כתב על הפסוק (ויקרא כה. ב) "ושבתה הארץ שבת לה", וסוד ימי עולם רמזו במקום הזה.

ספר "ומתוק האור שמיטה"

כדי שיעסקו בתורה

בימי קדם היתה הרגילות שבכל שנה במשך חודשים שלמים תשרי וניסן, היו עובדים בשדה בשביל פרנסת כל השנה, כמובא במדרש (ילק"ש תהלים תרט"ו): אמר להו רבא לרבנן, במטותא מנייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תיתי לבי מדרשא, ולא תטרדו במזוניכו כולי שתא. נמצא שבכל שנה חסרים חדשיים של לימוד תורה. כמה זה יוצא בשש שנים? שנים עשר חודש. אימתי ישרימו עם ישראל את אותם חדשים שנחסרו מלימוד תורתם? לפיכך, מבאר החיד"א, אמר הקב"ה: פעם בשבע שנים עליכם להשלים את לימוד התורה שנחסר באותם שנים עשר חדשים, וזהו הזמן ששובתים בשנה השביעית ועוסקים בלימוד התורה הקדושה.

ואהבת לרעך כמוך

אמרו חז"ל: "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה". מדוע מצוה זו, שהיא בין אדם לחבירו, קשורה לכל התורה כולה שהיא כוללת הרבה מצוות שבין אדם למקום? בארו הספרים הקדושים שהטעם הוא משום שבפנימיות כל עם ישראל הם כאיש אחד ממש, אלא שבחיזונית הגופים הם מחולקים זה מזה. ככל שאדם נמשך אחר החיצוניות, כך באותה מידה הוא מתרחק ונפרד מרעהו. ואילו כאשר הוא נמשך אחר הפנימיות שבו, באותה מידה הוא מתאחד עם כלל ישראל, אוהב את עם ישראל באהבה אמיתית, שמח בשמחתם ומצטער בצערותם.

נמצא שאדם שאוהב את רעהו הוא אדם שנמשך אחרי פנימיותו ובז לחיצוניות, ולפיכך זה הכלל גדול בתורה, שכל מהותה היא פנימיות האדם והרחקה מהחיצוניות. וזהו גם טעם מצות השמיטה, רצתה התורה שכל עם ישראל יתאחדו כאיש אחד בלב אחד, וכאשר כל אחד נוהג מנהג בעל הבית על שדהו, זה עצמו מפרידו

מזולתו. אך כאשר כל אחד מפקיר את אדמתו ונותן לזולתו לקחת מפרי אדמתו בלב שלם ונפש חפצה הוא מרבה אהבה ואחוה ושלום ורעות. ממש "ואהבת לרעך כמוך", ובכך ישראל מתאחדים זה עם זה כאיש אחד. ומטעם זה החמירה התורה מאוד במצות השמיטה, וחייבה גלות על המחללים אותה, משום שהיא כלל גדול בתורה.

משפטים

שמיטה מטעם ערכות

אמרו חז"ל (שבועות לט.): כל ישראל ערבים זה לזה. כאשר יהודי חוטא, אין הוא פוגם רק לעצמו, הוא פוגם לכלל ישראל. וכאשר הוא מקיים מצוות, אינו מזכה רק את עצמו אלא הוא מזכה את כלל ישראל. אין אדם יכול לטעון ולומר: לעצמי אני מזיק, משום שכולנו נמצאים 'בספינה אחת'. ערכות זאת קיימת לא רק בעניני המצוות והעבירות, אלא גם בענין השכר והעונש. כי כל העולם אוכל בזכות הצדיק, כדברי הגמרא (ברכות יז:). כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, וכנגד מה שהרשע אוכל בעולם הזה מחלק הצדיק, הצדיק נוטל את חלקו של הרשע בעולם הבא. וזהו יסוד הערכות. ולכן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, משום שכל ישראל ערבים זה לזה, הצדיק מקבל מחלקו של הרשע ביסורים בעולם הזה, כמו שמצינו (סנהדרין לט.) שהקב"ה ייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהם של ישראל, ועל ידי זה הוא גם מקבל את חלקו של הרשע בעולם הבא.

נמצא שכאשר יש לאדם שדות וכרמים בעולם הזה, עליו לדאוג שמא הוא אוכל את חלקו של חבירו בעולם הזה, ואילו חבירו יואכל בעולם הבא את החלק שלו. וזוהי הסיבה שנצטוונו במצות השמיטה, רצה הקב"ה שהכל יפקירו את שדותיהם בשנת השבע, וכך יהיו כולם שווים בחלקם, העני יקבל מחלקו של הבעל הבית בעולם הזה, והעשיר יקבל מחלקו של העני בעולם הבא.

ספר "ומתוק האור שמיטה"

שמיטת כספים: וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה (דברים טו. א)

די שיאמר "משמט אני!"

במסכת גיטין (לז:.) הגמרא דורשת מפסוק זה: המחזיר חוב לחבירו בשביעית, צריך שיאמר לו משמט אני, ואם אמר לו, "אף על פי כן", יקבל הימנו, שנאמר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה", וביאר רש"י: שנאמר "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה", צריך לומר דיבור של שמיטה. יש יסוד נפלא העולה מדברי הגמרא הללו. מהותה של השמיטת כספים שהוא משמט את החוב בדיבורו. לא בכדי אמר הכתוב "דְּבַר"

ולא "דָּבָר", משום שאנשים נוטים לנערווים, והם לא יתרוצו כאשר הלווה יאמר להם פעם אחת 'אף על פי כן', אלא ירצו להיות בטוחים שהם אינם נכשלים ויבקשו לשמוע זאת שוב ושוב. לפיכך אמרה התורה: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִיטָה", מספיק פעם אחת, פעם אחת ללא עצבים. ומכאן נלמד לכל התורה.

ספר "ומתוק האור שמיטה" בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל

וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִיטָה שְׁמוּטָה...לֹא יִגָּשׁ אֶת רֵעֵהוּ (דברים טו.ב)
בביאור טעם המצוה כתב ה"תומים", כדי שעל ידה ידע האדם שימיו כצל עובר, ולה' הארץ ומלואה, ויזכור האדם שאין תכליתו בעולם הזה לעסוק בקיבוץ ממון ולאסוף חמרים חמרים כמאמר הכתוב (תהלים לט. ז) "יצבור ולא ידע מי אוספים". וכאשר יראה האדם כי שבתה הארץ שבת לה, וכולם שוים בפירות האדמה, כמו שיהיה לעתיד לבוא בעולם שכולו טוב, שהאדמה תצמיח לחם מן הארץ ולא יצטרכו ליגיעה ועמל לטרוח אחרי מזונם. בשנת השמיטה העשיר והעני שוים, ואין האחד נוגש ברעהו, כי השמיטה משמטת את כל החובות, או אז ישליך את אלילי כספו ולא יאמר "אלוקינו למעשי ידינו", ויבין שלעתיד לבוא אין הכסף נחשב לכלים, וכדברי שלמה המלך: "לא יועיל הון ביום עברה". לפיכך נצטוונו בנוסף לחיוב לשמוט את האדמה, לשמוט את החובות ולא לגוש איש ברעהו, ולשחרר את העבדים, בשנת השמיטה.

ספר "ומתוק האור שמיטה"

שלא יהיה אדון על חבריו

טעם מצות שמיטת כספים הוא משום שבשנת השמיטה עם ישראל בפנימיותם הם כאיש אחד ממש, אלא שבחיצוניותם הגופים מחולקים זה מזה לבני אדם שונים. ואמרו חז"ל: "ועבד לוה לאיש מלווה" (משלי כב. ז), וכשם שבגוף אחד לא שייך שחלק מהגוף יהיה אדון על חלק אחר, כך גם בעם ישראל רצתה התורה שיהיו כולם בני חורין ולא יהיה אחד אדון על חברו, ולכן ציוותה התורה שבשמיטה ישמטו כל החובות בין איש לרעהו.

שְׁמוּטָה כָּל בַּעַל מַשֶּׁה יָדוֹ (דברים טו.ב)
הגמרא (יומא פה:) מביאה את שיטת רבי הסובר שיום הכיפורים מכפר על כל עבירות שבתורה, אף אם לא שב בתשובה. כאשר היצר הרע שמע על כך הוא נזעק מאוד, כיצד יתכן שברגע אחד עבודה של שנה תמימה תרד לטמיון. מדוע מגיע לבני ישראל מתנה שכזו, שבעיצומו של יום מכפר ללא מעשה מצידם? משיב לו הקב"ה: גם בני ישראל מתנהגים כך ומקיימים את הציווי של תורה, וברגע אחד, בסיום שנת השמיטה, הם מוחלים את כל החובות שחייבים להם. ובכך נסתמת טענת היצר. וכן מתפרש הכתוב: "שְׁמוּטָה כָּל בַּעַל מַשֶּׁה יָדוֹ", בשנת השמיטה תמחל על חובותיך, והטעם לכך "אֲשֶׁר יִשֶּׂה בְּרֵעֵהוּ", הקב"ה נקרא "רֵעַ", כמאמר (משלי כז. י) "וְרֵעַ

אביך אל תעזוב" והיצר הרע נושה בהקב"ה את עוונותיך ולכן כדאי לך למחול על החובות שחייבים לך, כי אם לא תעשה כך ולא תמחל על חובותיך "וְנִקְרָא עֲלֶיךָ אֵל ה' וְהָיָה כִּךָ חֶטְאָ" (דברים טו.י), או אז תצדק טענת היצר כלפי הקב"ה, והוא לא יוכל למחול על עוונותיך ביום הכיפורים.

ספר "ומתוק האור שמיטה"

הלכה: פירות שביעית: ספיחין

משקים היוצאים מספיחי שביעית דינם כספיחין עצמם, הן לעניין איסור ספיחין והן לעניין קדושת שביעית. כלי שבישלו בו ספיחי שביעית, טעון הגעלה, השתמשו בו תוך מעת לעת ללא הגעלה, המאכל נאסר, אלא א"כ יש בהיתר ששים נגד הספיחין, אחר מעת לעת מותר בדיעבד. יש להסתפק אם גם איסור ספיחין תופס את דמיו ואת חליפיו ואוסרם, כשם שפירות שביעית תופסים את דמיהם או את חליפיהם בקדושתם. ומ"מ אין להימנע מלקבל מעות מאדם שרוב מעותיו אינן דמי ספיחין.

ספר "פירות שביעית"

פתגם: יהללך זר ולא פִּיךָ. משלי

סיפור: בלשון הכתוב

יהודי נכנס לבית המדרש ולא מצא שם מנין לתפילה ציבור. פנה אל השמש ושאלהו בלשון הכתוב: מדוע באתי ואין איש? השיב לו אף הוא בלשון הכתוב: קראתי ואין עונה.

ספר "חד וחלק" חלק ג' (דף קעא)

שבת שלום

יוצא לאור לרפואה שלימה של דינה בת מרים, אברהם בן רבקה, מאיר בן גבי זוירה, אליהו בן תמר, ראובן בן איזא, סשא בנימין בין קארין מרים, מיכאל צ'רלי בן ג'ולייט אסתר, ויקטוריה שושנה בת ג'וים חנה, רפאל יהודה בן מלכה, אליהו בן מרים, שלמה בן מרים, שמחה ג'וזת בת אליז, אבישי יוסף בן שרה לאה, אוריאל נסים בן שלום, אלחנן בן חנה אנושקה, רבקה בת ליוה, רישירד שלום בן רחל, נסים בן אסתר, מרים בת עזיזא, חנה בת רחל, דוד בן מרים, יעל בת כמונה, חנה בת ציפורה, ישראל יצחק בן ציפורה, יעל רייזל בת מרטין היימה שמחה. זיווג הגון לאלודי רחל מלכה בת חשמה, הצלחה לחנה בת אסתר וליונתן מרדכי בן שמחה ברכה זרע של קיימא לבנה מלכה בת עזיזא וליאור עמיחי מרדכי בן ג'יזל לאוני. לעילוי נשמת: ג'ינט מסעודה בת ג'ולי יעל, שלמה בן מחה, מסעודה בת בלח, יוסף בן מייכה. מורים משה בן מרי מרים. משה בן מזל פורטונה. שמחה בת קמיר.

